

Brasiovu Martie 1859.

In numerulu f6iei 37 din 24 Decembre 1858 calend. vechiu anuntiaramu tristulu casu venitu asupra familiei Pupos din Hondol prin moartea protei gr. n. u. Petru Pupos. — Dela cei mai multi oameni audi de comunu dic6undu „scurta e viatia omului“; si se si p6te dice asta la multi, carii ajungu adencimea batr6netieloru chiar si de o suta ani, daca viatale ne a lasatu putine urme de fapte bune eluptate prin truda si sudoare.

Se vedemu care a fostu viatia numitului Prota?

Nascutu fiindu la 25 Feeruaru 1798 din parintele Lazar Pupos renumitulu si zelosulu minieru, pentru ajut6rele daruite seracimei, la munte si la Murasiu de comunu „stapanu“ numitulu si din socia acestuia fiica parocului gr. n. u. „Jovu“ din Boitia f6 crescutu in frica lui Dumnedieu. Absolvandu gymnasiulu in Zlatna cu eminentii, se d6te spre preotia, spre care scopu absolve teologia la Episcopia gr. n. unita din Sibiu.

Prin conducerea taicaseu si stabili fericirea vietiei in etate de 19 ani, alegandusi de socia pe distinta la corpu, spiritu si prudentia, moralicesce pr6 bine crescuta Samfira Piso, fiica lui Simeonu Piso din Pianu stranepoata Episcopului Moga.

Ca Parochu in Hondolu constoiu taicaseu intru tienerea lucrarei mineloru — bailoru — se 6venta prin necontentite trude la avere de midilocu,

Abia unu anu Parochu, 'lu si intimpinara mari osteneii. Era tempulu f6metei in toata tiar'a. Nu era casa in Hondol, in care se nu fi z6cutu 5 — 6 pe patulu mortii deo infioratoarea f6mete. Petru Pupos zelosu in implinirea fapteloru bune di6 noap-

tea cerceta bolnavii in riposulu si muntosulu satu, impartia cu o mana sant'a cuminecatura si dedea cu alta bucatele in daru, avendu necontentitu dupe sine pe curatorii bisericei cu desagii plini de pane.

Magazinele lui, ce e dreptu, se golira sub tempulu foametei, dar nestearsa ramase fapta buna, caci scap6 partea cea mai mare a poporului numerosu Hondoleanu din gur'a mortii.

In an. 1818 alesu in Secarembu — Nagy6g — de Prota alu tractului Ge6giului de josu statatoriu d'in 60 sate, prima propunere'i fu — privindu ticaloas'a stare a romanimei din acelea parti — a se 6venta la acea stare a averei, cu care spre folosulu natiunei se poate da crescece cuviincioasa copiiloru sei. Acestu scopu, precumu vomu vedea, 'la si ajunsu, tienendu pe langa acea o casa insuflat6re de respectu si altora de 6lta natiune. Venitulu anualu d'in Protopopiatu — scimu bine seraciile obagiesci din tempulu acela — se putea numi picatura pe langa venitulu ce si'lu castiga — aperatu de prevedintia — pin Fodina „Regina“ cumparata in consocierea taicaseu dela minerariulu Castellano, capitlanulu.

Iscusinti'a si practic'a lui sciintia in conducerea cultivarei fodinarieii preste vreo cativa ani, planurile lui spre lovirea subpament6neloru incrucisieri ale vineloru minerare, erau fundate pe esperintia si desteritate pe langa intielesu sanatosu, — nu pe compasu, nu pe calculu matematicu, dar nu era mai nici candu insielatu; lovirea vineloru minerare siesi propusa mai totu deauna se realisa.

„Regina“ inflori sub conducerea lui, totu asia si alte fodine d'in cand in cand castigate, si fericie era in acelea dile ale tineretieloru acestui activu barbatu poporulu d'in Hondol, caci se avant'a pe langa

„stapanu“ si „fiu“ la avere frumoasa, fiindu pe lunga acea ca minerariu scutitu de jugulu obagiei.

Candu putea strainulu se intre in Hondol far, a vedea poporul acestui locu veselinduse in muzica si cantari, far' selu vedea vios, la spiritu desceptu si ferice, adunatu in grupe la petreceri, far' se vedea curtea „stapanului“ — candva curtea vicariului Popoviciu — far' se vedea curtea mare a „fiului“ vagiindu de metalurgi, carii cu alesulu aurului din piatra farinata minerara, — carii cu arderea gloantiloru de aur amalgamatu, alese din acelea farine, — carii cu schimbatulu aurului in bani monetari la „stapanu“ si „fiu“? carii cu raportu despre legatulu baii, scoaterea de piatra si scursulu apei ei.

Unde sunteti multimi metalurgi, tiereni de tota plasa, se simtiti sumetiu fioru de reverintia, drumu facundu, candu „stapanulu“ ageru calaretu, micu si subtirelu, in portu tieranescu, cu cameasia alba deinfiorita 'ngusta curea 'ncinsa, netedu calciunatu, famosu 'nciorecatu, sub latai, mendrai palaria cu parulu argintiu, langu valurindu pe spete, se apro. pia, — in dreaptai tenerulu seu „fiu“, earu calaretu vrasmasiu — si rapiti spre stance de caii loru de focu, de surulu si de murgulu schintei ve relasa? —

Unde sunteti voi sute de siruri baiési de pe acelea timpuri, candu dupa mediulu noptii la sunetulu de toca steleati intunereculu depe insomnatulu satu si stancoasele dealuri, mergandu la „Regina“? Ce s'a facutu din voi vertege adence pre catu de 'nfioratore pre atatu de bogate candu luceau scarile voastre, ducatoare catra inim'a pamentului, de steartiurile multe ca totu atatea stele mergatore caudu scoborati pe leulu in costum linsu de piatra ca sfatu si renduele se dea, candu ilu scoteati iarasi pe alu vostru Prota la lumin'a dilei ca bucurie se duca la taicaseu „stapanu“?

Ce se dicemu despre folosulu care'lu trase inaltulu Erariu din fodinele „Regina, Elisa, Troitia“ din muntii Hondolului si din fodinele din muntii „Magura“ proprietatile Piposesci sub decursulu vietii barbatiloru „Lazar — si Petru Piposu renumitiloru astoru minerari? caci actele a c. r. camere din Zlatna, unde se administra aurulu nu mai suntu si nu se potu areta sutele de mii fiorini argintu, pretiulu aurului administratu, care se inpartia din

luna 'n luna între 400 — 500 de lucratori.

Ce se dicemu de ingrigirea Protei pentru clasa metalurgiloru seraca din Hondolu carii, mai adencu ca ori si carii alti confrati simtiescu perderea lui?

Despre asta se ne continemu a face lamuriri precum sa retienutu si raposatulu dela pofta de multiumita, dar se fie ertatu in genere atata a observa, ca nu se afla seracu in Hondolu, care se nu pota dice: „Si eu din curtea lui Pupos amu traitu.“ —

Dar' ingrigirea acestui Prota i fu a face pe omeni se si moralicesce ferice. Spre acestu scopu intenea in Hondolu o scoala de trei clase bine intocmita la anulu 1822 pentru totu tractulu Protopopiatului, si o sustina sub decursulu a 20 ani cu spelele proprie. Cei mai multi parochi si invetatori din estu tractu sian dusu cu sine din scoala aceasta cunoscentiele cerute.

Totodata se ingrigi din spelele sale a largi si infrumsetia si biserica din acelu locu, 'i sustina podoba ei sub totu cursulu vietii sale.

Care romanu nu se va simti sumetiu la privirea ornamentelor ei si la ordinea introdusa in tienerea santului servitiu dumnediescu?

Era unu tempu candu Hondolulu in urma unui vechiu procesu cu domni pamenteni, castigatu de catra apostia pe aci seera fie supusu solvarei taelorulu de mai multe sute mii fiorini, calculate ca restantii mai dela tempulu originei satului. Influintia si ponderoasa contribuire a Protei la trimiterea unui advocatu rutinatu din sinulu natiunei la Viena in cauza aceasta, scimu ca a delaturatu acestu pericolu, dupa ce numeroasele gloate ca brachium civile amenintietore Hondolului fura de catra metalurgi reimpinse.

Nu mai putinu insufletitu ora elu in activitatea functiuniloru protopopesci. Pene ce nu intra in stadiulu betranetiloru necontenitu 'i fu ingrigirea pentru inbunatatirea parochiiloru siesi incredintiate si a scoaleloru satesci. — Pe tempulu obagiei scimu cu cate nevoi din partea posesoriloru si officiantiloru politici aveau a se lupta bietii parochi si dascalii. Cu o tactica prea buna inpaciuitoare scia acestu Prota a delatura certele si asupririle cu impaciuri intre arbitri si feriri de spelele procesuale ce darapana familiee cele mai multe. Fiintia lui

de fatia insuflatoare de respectu era de multe ori in satele tractului seu de ajunsu la nimicirea astor feliu de nevoi, din care cauza generala era stima lui atatu la possessori catu si la oficianii din acelea tempuri si multu cautata cas'a lui iubitoare de ospitalitate, de ambe partile.

Cea mai ferbinte a lui dorintia era, a vedea numerulu intielegintiei din sinulu natiunei romane crescundu. Dorintia asta o arate familia s'a, o arate fratii lui „Lazar si Joan“ pe carii lasa a absolve drepturile in Clusiu si sciintiele academice montane in Scemnitz; Prota inbarbata pe parintele seu. Pe Lazar Pupos elu vedemu adi probatoriu aurariu primariu la c. r. ustrina in Zlatna, pe Joanu Pupos controloru la c. r. oficiu ustrinalu ferariu in Govasdia, unu escelentu montanistu in ramulu ferariei. Dar o arate pe aceea dorintia si ajutoriulu celu darui unui teneru romanu in decursu de patru ani spre absolvarea sciintieloru montanistice la academi'a din Schemnitz, spre oare academicu invatiatu pone adi e fericite intieleginti'a romana cu sumetie a privi. — Unu actu de marinimitate cu atata mai mare este acesta, cu catu reposatulu in toata viatia sa de secretu la tienutu.

Sei vedemu familia reposatulu dupa ordine de etate. Fiica sa Elisa 'si lua cultivarea atatu din casa parinteasca, catu si din monastirea femeiloru in Sibiu, atatu in sciintiile, ce se postescu unei dame culte, catund musica — fortepiano. — O vedemu adi de socia a c. r. perceptore Nicolau Nemes de Alamor, daruita cu patru copii de buna sperantia, de o fiica si trei ficiori, neobosita in exemplara crescere a acestora, o vedemu mama demna de toata onoarea. — Ioan, fiulu lui celu antai, absolve sciintiele juridice in Liceul din Cluj, academia montana in Schemnitz, se cualifica si in artele frumoase, precum musica, pictura etc, adi 'lu salutamu de c. r. pretoru in Ciucu-San-Martinu. — Victoru, iar absolutu juristu, academicu montanu de Schemnitz, in sfera arteloru frumoase unu escelentu flautistu, adi c. r. magistru de unelte la c. r. oficiulu monetariu in Alba-Julia. — Efiimia crescuta in toate ramurile sciintifice unei dame de 'nalta cultura propria, famoasa jucatoare pe fortepiano, — adi o vedemu socia c. r. consiliariu la directiunea finantiara a tiarei Petru Manu. Petru, absolutu juristu la facultatea iuridica in Sibiu, ju-

decatoriu rigorosatu, sciutoriu de toate limbile patriei si de francesa. escelentu violinistu, — adi elu vedemu in cualitate de c. r. adjunctu judecatorescu la c. r. Agentia in Bucuresci, — Basiliu, abso-lutu juristu la facultatea juridica in Sibiu, parochu si adi administratoru protopopescu in Hondolu unu fiu alu natiunei zelosu, demnu de toata stima.

Trebe se'si imaginedie omulu iubirea parintiloru catra acesti copii, si a acestora catra parinti; trebe sei fi vediutu pe toti la olalta cum incantau locul cu purtarea loru, cu musica loru in dile feriale de vera, ca se'si poata face o idea despre simtimintele parintesci, rezultatele trudeloru si ostenteliloru necontentite, o idea despre fericirea Protei Petru Pupos din Hondol.

Elu era de unu naturalu iute, desceptu, la minte ageru, curendu iritabilu dar si curendu incapciutu, in conversare blandu, placutu, umoristu; era obidosu la aflarea ticalosiloru altora, adencu superatu la vatemerile ce 'i veneau de catra inimici. Cum se dice de comunu, era bunu la inima. Era de statura mijlocia, corpolenta, facie in structura sa completa, ovala, desceapta. in ochi murgi mari. Imbracamintea lui pompoasa, purtarea lui impuitoare, servitiulu lui dumnediescu plinu de reverintia.

Rugatiunile de dimineatia prescrise parochiloru nici candu nu le lasa nerostite, din candu in candu cu glasu puternicu si placutu cantandule de rasuna valea Hondolului, in carea pe o inaltime jace frumoasa 'si pompoasa lui casa padita in frontu spre vale d'unu siru sumetiu de inalti plop. — Odaile lui le aflai totdeauna elegantu mobilate si curate. —

Cantarea lui de comunu era „Marire intru cei de susu lui Dumnedieu si pre pamantu pace si'ntru oameni bunavoire,“ apoi „Imperatulu ceruriloru.“

Dar' precum tempulu anului 'si are iarna si cu asta ghiatia s'a, asia si pe omulu celu mai fericite elu nepadescu machnirile; rari suntu omeni mari la spiritu fara suferintie, fara inimici.

Si pe acestu berbatu elu machni insielatiunea sa in oameni pe carii 'i privise de amici, pe unii carii inainte cu asta fura de elu ajutati. Deosebita machnire ca aceasta avu a suferi sub si dupe tempulu cu diece ani mai inainte — Se pune velu peste acelea machniri si se lasa pe consciintia inimiciloru. — Nu se pote trece inse cu

ederea tinerea politica a Protei d'in acelu tempu criticu alu revolutiunei. . .

Fii'a Protei „Elisa“ cu sociulu ei Nicolau Nemes tunci c. r., rasionistu la c. r. provisoratu in Zlatna si cu numerosii ei copii refugita de catra lumeaturburata din casa pe ei ardienda esi scapa viatia in celariulu acestei case, punendosi toti feciele pe nisiposulu si din candu in candu cu apa udatulu pamentu, ca se nui innece fumulu si se nui mistueasca flacara, carea depe d'in afara lingea spatiulu internu alu celariului. Elisa cu ai sei asfeliu trebuira a se lupta cu moartea o di si o noapte, pene ce putura fi scapati de omu anumitu trimisu de taicaseu. Umflati si 'negriti la fetie si ochi perlitu la vestminte, dupe schimbarea acestora cu celea tiaranesci, pe josu, cale de 8 ore preste munti ajunsere la Hondol — pene aci pe cale intra mari pericole — in bratiile parintiloru plangandu: toata averea Elisei se facu prada focului. O ora fu de ajunsu a o peface d'in avuta, serimana. Trebuie se fi fostu tata, batutu de asemenea sorte, ca seti poti face o idea despre suferintiele morale ale acestoru parinti in acelea triste momente.

Decurgerea revolutiunei o scimu si urmasii anca o vor sci d'in calamulu istoriciloru, dar' credemu ca mai fiecare familiã din Trausilvania 'si are istoriã sa depe acelu tempu, si ne interesedia sci ceea a lui Petru Pipos.

Ca totu patriotulu adeveratu era si Protu insufletitu spre a vedea victoria causei drepte pentru Imperatoru si Natiune. Mari parti din ostirile cele numeroase de lanceri romani d'in tienuturile de prin prejiurulu Hondolului trecatoare spre Zarandu in contra nevaliriloru dusmane d'in Ungaria aflara de multe ori alimentatiunea si inbarbatarea cu „se traiasca Imperatul, se traiasca Natiunea;“ ba, deschidirea celareloru, camerelorui spre nutritia serimaniloru ostasi, se poate dicea se pare a nu vrea a mai lua capetu in acelu tempu.

Pe langa asta cu punerea vietii si a averei a operatu in acelu tempu camera auraria c. r. din Hondolu statatore atunci sub camerariulu Monostori, ustrinile si alte bunuri erariale de prin prejuru, numai influintiei sale si neobositei activitati cu sfaturi energice si amerintiari de urmari grele si rusinoase catra turburatiu oameni, se poate atribui si scaparea bunuriloru erariale montanistice d'in Seca-

rembu-Nagyág, si totu asia si a averiloru privatiloru si a viatii persoaneloru neromaune.

De cate ori nu era prota amenintiatu pentru acest'a a lui purtare esemplara.

Se fi vediutu cetitoriule pe ast Protu, cum ca diuse la pamentu in genunchi inaintea unui reutaciosu de carele si 'nainte de revolutiune tramura, satulu, cum redica manile, ca spre santa rugaciune catra acelu infuriatu, carele venise sei anuntie Protei rescoala nimicirea si prada in contra oficiantiloru c. r. de alta natiune, camerari si ustrinari, cum 'i marturisea ferbinti lacrimi versandu — pentru numele lui Dumnedieu, se nu se cerce a face unu lucru ca acesta, se fi vediutu dicu asta scena, lacrimi de reverintia ai fi versatu.

Muntenii erau din toate partile incunjurati si de supunere periclitati. . .

Crisele sub care trebui se treaca Protu Pipos cu familia sa sub tempulu garnisonarei a unei insemnate parti de dusmanoase osciri in Hondolu, sunt nenumerate. Nu odata era sa fie Protu inpuscatu. Tactica purtare a fratelui seu Lazar atunci camerariu c. r. in Hondol, apoi a fiiloru sei Victor. Petru si Basiliu facura totdea atate ori a trece crisele fara pericolu. De linisce atatu corper ala catu sufleteasca a Protei si familiei sale sub acelea multe septemani de patimi, dioa noaptea, nu putea fi vorba nici pe unu minutu.

Ripele celea periculoase si adencurile fodiniei „Regina“ erau locurile de mantuintia ale acestui Protu in momentele critice ale persecutarei lui. La Regina lasa elu a si straporta in ascunsu din buna vreme o catime destula de bucate, prevediendu triste evenimente, caci din partea comandantelui garnisonei se esprima ca de sicuru, ca daca ori si din care parte a muntiloru va fi garaisona atacata, urmarea prima va fi inpuscarea Protei fara nici o judecata.

Protu Pipos, carele prin mari pericole incunjurandu pe dealuri si ripe d'in ascunsulu seu se re'ntorsese de seara nevediutu — in sinulu familiei sale, la neincetata nestare si nesomnu dieri de vreme d'in casa sa prin fereastru apropierea armatiloru lui Severu scoborindiloru de pe muntele ce e facia cu casa lui, si esi lua scaparea spre Fodina Regina — neputendu sci rezultatulu bataliei, — inse acum numai era modru asi ajunge ascunsulu prin incunjurarea calei drepte, ci in de-

plina resignatiune pe viatii — a se duce dreptu pe acéa, in susu spre vale, printre patroalele dusmane, care dela casa sa mai pene la loculu ascunderi sale, erau spre a lui si a munténiloru observatiune din distantia in distatia postate.

Provedinti'a voi, ca acestea grupe de soldati se se alle in diorile diminetiei culcate la pamentu in adencimea somnului, in catu Prota nefacundu in trecerea pe langa ele nici bateru sgomotulu unui paiu miscatu — potu ajunge pene la grupa depe urma a catorva soldati dusmanosi dar culcati, carii tocmai la apropierea lui facea miscari de trezire si sculare, candu de odata din satu se si audira puscaturile incinsei crunte batalii intra nevalindii munténi si unguri. Patrola sarindu in picioare si gata spre intrebuintiarea armeloru ucigatoare era confusa la privirea protopopului si aclamarea lui catra ei cu „fugiti, scapativa ca motii au venitu pe voi.“ Ne mai trecandule prin minte uciderea la care stateau gata in momentulu tredirei loru, o luara la fuga contraria celei a Protei.

Preste putinu prin alte incunjuri — ajunsera; si cealalti membrii ai familiei. Numai in vestmintele ce erau pe ei petrecura acum in adencurile baei Regina mai multe septemani.

Cea mai sfasiitoare de inima inse 'i fu acestu parinte a vedea pe fi'a sa Efimia venita dela Sibiiu, si remasa din nenorocire de al ei sociu Petru Manu scapatu cu fratele ei Joan in tiar'a romanésca cum fú silita ea acum — scapandu numai descultia, cu crudai copilitia sugatóre lá peptu, se petreaca in afundimile steanuriloru prin ape si crunte receli. —

Severu fú invingatoriu, dar audindu atunci de invingerea la Abrudu, se intoarse cu ai sei iar la munti. Urmarea acestei retrageri fú in Hondol totala depredare a casei protopopului Pipos de catra alte trupe dusmanoase indata de catra Murasiu-Soimusiu spre ajutoriulu si resbunarea celoru prin Severulu batuti venite.

Toata averea ce s'a adunatu cu nespusa su dóre in deci de ani, se predá asfelu intro di si o noapte celarele, camerele, ambarele lui se golira, uneltele d'in odaile lui toate se rapira, si cari nu fura de dusu, deramate. Fiiulu seu Victoru esi lua euragiulu, grabi din loculu ascunderi intra

predatori spre ai retinea dela jafuire, elu inse fú luat prinsu si judecatu la mórte, Eara acum spre esecutarea acestei sentintie se se departedie la Muresiu-Soimusiu, loculu obicinuitu ul astoru feliu de esecutii, Maicasa, o matrona, ca care raru se afla alta in familiile noastre, grabi la comandantele, se aruncá in genunchi la picioarele lui, 'i sarutá mana lui tiitoare de sabie scósa asupra ei, io udá cu lacrimi si 'i succede in fine astfelu dupe multe vaiete si rugatiuni ai muié inim'a si a face in restimpu de doue dile liberu pre fiulu ei rescumpe-rendulu cu o suma insemnata de bani, si o putú la momentulu fugirei scapa,

Dupe innecarea resbelulu civile prin trupele imperiale, baitulu minerariu a Protei — defindú midilócele nu'lu mai putú aduce la starea de mai 'nainte; scádiendui si puterile la batranetie remasu intru tóte 'ndereptu, incatu abia numai cu multe incordari putú se'si vadie si pe fii sei cei mai mici Petru si Basiliu absolvati si asiedati. —

Viatiai intr'unu siru de 6 ani dupe revoluti-une 'i fú de totu retrasa, machnitu fiindu de ticalo-siile inamiciloru. Intrigele astora la finea anului a septele — dupe ce servi statului si clerului 40 ani — nu 30 numai, precum se publicasera — 'i aduse eelea mai gréle lovituri morale, disgratia din paruta gratia, ranirea ambitiunei si urmarea loru — bóla inimei. Cine ar mai fi cugetatu ca puterniculu astu omu, influintiatu asfelu moralicesce la finea anului a 8-lea se ajunga 'n mormentu in etate nu-mai de 60 ani si 10 luni — nu de 67 precumu se publicasera. —

Catu a ajunsu elu de'nmuaiatu la cugetu, aratá obidarea lui d'intro epistola a lui de dato 13 Martiu 1858 catra — dela anulu 1856 — nemai vediu-tulu fiu al seu Joan, in care pe langa o lunga tanguire de atatea suferinti descrie jalnicai despartire dela fiulu seu Petru calatoriu la Bucu-resci asia : „Dulcele fiu Petru in 21 Februarie a c. plecá dela noi cu mare obida; se tinea se nu planga, inse noi nemai putendu vórbi neamu in-necatu cu plansulu, si asia — dulce sarutandune — a plecatu petrecutu da mine pene josu la vale. Suinduse in carutia l'au cuprinsu mare plansu, si nici elu nici Basiliu au pututu vorbi de plansu, numai iaresi neamu sarutatu, si a plecatu cu Dum-nedieu. Eu prin frigulu celu mare abia am uitu,s

dealulu catra casa si nu vedeamu calea, fiindu cu ochi plini de lacrimi si cu suspinu. Apoi mai mare giele m'a cuprinsu, vediendu pe Petru plangundu asia, cum nu lam mai vediutu nici odata, si a fluturatu cu maicasa carpile unulu catra altulu pene nu l'am mai vediutu.“

Mare presimtire ai avutu bune parinte, caci pe acestu fiu atunci pe urma lai vediutu.

In noaptea spre 9. Augustu 1858 se tredi Protu lovit de guta in picioare, pe care apoi nu le mai putu misca.

Patimile crancene sub delunga asta bóla cumplita mai multu de patru luni, ale descrie este cu neputintia.

Din epistola cea mai din urma fiului seu Joan scrisa cu data 16 Augustu 1858 cetim acestea: „Eri trecú septamana de candu me aflu pe asternutu in asia boala cumplita, despre careti voru fi scrisu fratii tei. Tremuranduti scriu acestea ca se sci, ca eu mai traiescu acuma, inse de aci incolo Dumnedieu va sci, cum si ce o se mai fia cu mine. Acuma la batranetie — nam cugetatu — se ajungu acestea dile triste. Dumnedieu e prea bunu, póte se me aduca iarasi la insanetosiare; inse fiindu batránu anevoc voi veni in starea, in carea am fostu pene acuma.

Despre moartea Protei cetimu din scrisela Elisei catra Joanu dato 7 Ianuaru 1859 urmatoarele: Dulce si multu iubite frate! De multe ori luai calamulu a mana ca seti scriu durerea mea cea nespusa, ce o simtu in adenculu inimei mele, dar nici decum nu'mi putui aduna cugetarile si nici acuma sciu ce seti scriu, nu aflu cuvinte ati putea face descriere. Inse ce trebuintia este ati descrie durere, candu tu, ca si mine totu asemenea durere amara vei simti, ca perderea prea scumpulni, dulcelui si bunului nostru taica la toti nea ranitu inimile de durere si amaru, catu in tóta viatia noastra voru remanea nevindecate. Oh sufletulu meu dulce tata, cate patimi si dareri ai suferitu, si totusi a fost totu cu mintea sanetósa precum ne spune dulcea si scumpa noastra mama, — a totu vorbitu pene in resuflarea cea de pe urma. In ziua de Craciunulu rom. catoliciloru — 25 Decembre 1858 dimineatia la 4 óre séu poftitu se fie pusu in scaunulu seu inrotatu. Dupe implinirea acestei pošte si vorbirei despre unele lucruri nemomentóse atinga-

tóre de frecatulu picioareloru sale a disu; „adieu! adieu!! lume blastamata si afurisita plina de amaratiune, adieu! adieu!!; apoi sa spalatu si peptenatu insusi cu mana sa si sa schimbatu cu camesia curata, dupa asta a trimisu se scoale pe fratele Basiliu, ca se siadia lenga densu, dela Basiliu a cerutu apoi cartea de rugatiune; ruganduse ca unu patrariu de óra a pusu cartea la o parte, zicundu ca numai poate ceti de greutate, ce o avea pentru o tusa carea de o septamana la fostu apucatu; a poftitu apoi se'lu duca cu scaunulu in casa cea mica ca se se uite pe fereastru diorinduse de diua. Candu se uitá dicea „oh ce frumoasa diua, 'mi pare bine ca mai potu se me uitu afara.“ In oglinda ceruta dela mami si dupe asta pe mami uitanduse a disu: „nó, acuma uitate la mine mami scumpa, cine m'ar vedea ar dice ca nu sumu bolnavu cum me vedu de bine,“ mami 'i respuuse „ie, nu te vedi reu.“ Deci facú a doua nitatura in oglinda si observá ai fi limba schimosita,“ ce pe atenta facuta mami indata nespusu o spariea. Dupe pošta sa fu dusu cu scaunulu iar indereptu in odaia de mai inainte, acolo iara la fereastru se ceru, pela carea trecandu Basiliu 'i dise; „fugi dela fereastru se vedu mai bine diua.“ Mami bagá de seama ca facia lui se cam schimbuse si nici o trasura vesela nu aretá, ci se pare a fi mai slabu ca pene aci. Vorbai anca i se cam schimbuse. Eara acum dupa vointi'a mamei se fia iar chiebatu doctorulu Geisler d'in Secarembu spre ai prescrie medicina de usiurare in contratusei, de care spunea a fi foarte ingreuiatu, aratandu cu man'a pe peptu si dicundu me simtu din launtru, ca candu ar fi totu maigolu catu 'mi pare ca acusi nu asi mai putea vorbi, póte ca unde nici nu am mancatu adi nimica. Basili se pusese ai scrie lui Geisler de si totu 'i disese, alu lasa pe a cesta in pace ca pe r. catolicu in dióa de Craciunu iar mami se dusesse spre ai gati de mancare ai rtaí indata o si strigá cu glasu tare „aida incoace mami la mine! — Mami spaimentata nu cumva se'lu inneece tusa alergá- Intraceia tot cantá cu glasu tare „Marire 'ntru cei de susu lui Dumnedieu! pre pamantu pace, intre oameni bunavoire.“ Scriindulu Basiliu si alerganda mami aflara unu simtiu de bucurie, cugetandu pentru cantare pe tata nepericlitatu. Vediendu elu inse pe mami, incepu a se vaieta batanduse cu manile pe pieptu si dicand „vai

socia mea cea dulce! vai fii mei cei dulci, acum am despartu de ei“ asia, mami incepú a plange‘ dar‘ ‘lu si mangaia intrebandulu cum se simte, elu inse ia respunsu „daca eu numai sciu de mine nimica, moriu mami scumpa, eu moriu, vai fii mei cei dulci. Oh tu Ioane, Ioane! barem se te mai fi vediutu si pe tine inca odata! Ce or dice fii mei candu or audi ca amu muritu? — Mangaiendulu mami, iara respunse „ba eu moriu mami draga, moriu.“ Apoi pofiti pe Basiliu la sine, lasandu totodata ai se dice se numai scie, chiama si pe socia lui Basili — — se uitá la ei si le dise „aveti grige de voi, si traiti cu fric‘a lui Dumnedieu.“ Basiliu, cuprindendulu o durere ne-spusa a caditu in genunchiu si sarutandu manile taicaseu, plangea cu dulcea mami, carea apoi vorbi catra Tati: „dami mana cea dreapta si me iarta Tati draga, ca trairu 40 ani laolalta multe celea tiamu gresitu; eu tie“ atunci dulcele Tati ‘i dete man‘a dreapta pe carea catra sine stringanduo, dise: „Ddieu seti érte“ si se intinsa de o saruta de dóa ori; abea ‘si desclesta gur‘a, si buselei erau reci si mai tiepene; apoi abea mai putu incetu strigá „Basili!“ care punendusi urechia la gurai — abea mai audi cuvintele taicaseu: „se sci, ca am muritu pentru totudeanna.“ Dupe asta mai baga mami de seama, ca mai vorbi Tati ceva, plangundu elu intreba ce vrei draga, ce vrei se dici tu? spunemi si mie. Adeca pe semne Tati se rugá in sine „tatalu nostru“ caci numai urmatoarele celea din urma cuvinte lea graitu mai tarisoru uitanduse la mami ‘n facie; „Si ne iarta nóa gresialele noastre, precum si noi iertamu gresitloru nostrii, si nu ne duce pre noi in ispita, ci ne isbaveste de celu reu.“ Dupe acestea cuvinte s‘a intorsu catra fereastra, si iara intorcunduse cu facia oblu, esi dabalá capulu, si sufla ca candu ar fi adormitu. Mami ‘i puse lumina ‘n mana totu una cugetandu a ‘n numai adormitu, inse totu mai raru resufla pene sia datu sufletulu.“ O multime de poporu din locu si inpregiurari, 20 parochi ornati cu Prota Devei in frunte petrecura osemintele la mormentu, facutu inaintea bisericei in steanu.

Dureroasele cele lalte esprimari din asta epistola plina de jale le lasamu ca sante pentru inimile remasiloru de acestu Prota, celea mai susu publicate se servedie de scire la amicii acestei familii spre

compatimire curata, ce alina durerile sufletesci ale patimasiloru.

Unu amicu alu Protei Pupos.

Blasiu in capetulu lui Iuniu 1859.

Candu s‘a pusu fundamentulu Instituteloruliterarie de aici, inainte de acésta cu una suta douedieci si mai bine de ani, sub episcopulu Baronu Ioane Inocentiu Clainu; atunci clerulu vediendu acestu lucru bunu si folositoriu s‘au indemnatu si dein seracia sa s‘au fagaduitu ca va da 25,000 fl. supt cincii conditiuni*). Dein aceasta suma a si plaitu clerulu 16,000 fl., ca-ci 9000 fl. cu cari remasese detoriu la camara, in dilele episcopului Maioru, imperates‘a Maria Teresia le au iertatu**). Institutile aceste s‘au ampliatu si s‘au dotatu dein tempu in tempu dupa necesitatea si cerintia loru de unii episcopi zelosi pr. P. P. Aaron, Gr. Maioru si I. Bobu. Zelulu acesta n‘a remasu neimitatu de urmatorii archierei, precumu si de alti romani binefacatori, dupa vulgatulu proverbriu „Regis ad exemplum“ etc.

Dupa ce cu finea deceniului trecut asiadiamentele noastre scolastece suferira tare multu, si se despoliasse de tóte midilócele ajutatorie spre invetiamentu; pentru ale restaura aceste si a adauge altele noue care tempulu inaintatu cu urgentia le pretinde: unii romani imitandu esemplulu strabuniloru, au concursu si acum cu oferte insemnate, care le eterneaza numele in analelele acestoru asiadiaminte. Asia restauranduse in véra trecuta Bibliotec‘a numita mai inainte a calugariloru, care de aci inainte va sese numeasca, paremise, diocesana: Esc. Sa D. archidiscopu A. St. Siuluti u a daruitu 100 fl. m. c. Asemenea si Pr. On. DD. canonici au daruitu spre scopulu acesta sume bune. — Redicanduse de in nou unu museu fisicu-matematicu-naturale Esc. Sa a daruitu si pentru aceasta 20 fl. m. c., fundulu premialoru (dela episcopulu Maioru) 50 fl. m. c., casa seminariului diocesana 10 fl. m. c., fundulu scolastecu (dein familiatia, Schulgeld) 20 fl. m. c. Alte colatiuni facute

*) Sincai Cronica Tom. III, pag. 282.

***) Par. S. Clainu, in Acte si Fragm. istorice bisericesci, pag. 102.

parte in natura, Pr. frumos'a coleptiune de minerale daruita de D. consiliariu Al. L a z a r u ; parte in bani cu ocaziunea balului de asta iarna, s'au publicatu in Nrii acestei Gazete 30 an. tr. si 10 an. c. Aci venu ase amenti si done bucati de Telluriu scripturisticiu (Schrift-tellur, bogata) tari avute, de intre cari una trage mai bene de doi ponti, tramise de D. protopopu dein Zlatna Gr. Mihali, care le-a rescumparatu dela Ofenbaia dein bani'a Francischi et Josephi. Câte-va paseri frumoase impuscate de D. Em. Vida, de D. P. Branu c. r. actuariu locali, de D. Ass Fratila notariu in Tür, si daruite museului spre implutu.

Dupa acéste insemnamu cu multa placere ofertele unoru romani zelosi si musofili dein Bucovina, cari s'au facutu la rogarea nostra. In fruntea acestora stă demnulu episc. P. S. Sa P. E. H a c m a n u alu carui esemplu pastorescu fú urmatu de alti barbati generosi de acolo, dein statulu preutiescu si mirenescu, precum se vede dein lista alaturata. Acéstaf apta generosa a fratiloru romani dein Bucovina arata; cum-ca densii sciu pretiui inaintarea scientieloru si se bucura de infflorirea instituteloru romanesci ori de care cofesiune. Arata cumca recunoscu primirea cea fratiesca si tractarca cea buna ce o au filii loru, cari de unu tempu incóce au inceputu a cerceta scolele noastre. Acésta indemânare reciproca arata cumca romanii de ambe partile lepadandu daunatiosulu prejudiciu, au venitu la cuscientia de sene; cumca ori-si cum, dupa câte vorbescu ómenii verdi si uscate. totusi dupa navelu proverbiiu romanescu „sangele nu se face apa.“ Deci si noi in numele Institutului nostru literariu esprimamu fierbentea nostra multiamita generosiloru D. D. contribuitori, cari ne cautandu la (pucina) diferentia confesiunale ce esista intre noi, singuru de semtiulu natiunalitatii miscati ne au facutu destulu dorentiei, si cu lista de subscriere a DDSale au adausu unu actu frumosu si noue totu deauna placutu la actele dein archivulu gimnasiului nostru.

Alte daruiri ce ni s'au promis de in alte parti ale patriei noastre, si cari póte pentru temporele

aceste grele ce au intratu de atunci incoace, s au impiedecatu, se astepta mai tardiu.

In fine insemnamu cumca dein banii adunati pentru museu, afara de cele publicate mai inainte s'a mai cumparatu una culeptiune de conchilia seu scoice de mare, de riu si de uscatu (Meer, Fluss- und Land-Konchilien) cu 189 fl. v. a. Acésta culeptiune sta dein 1800 de specie si 10,000 de bucati, deintre cari unele rapescu admiratiueea spectatoriloru, si'i implu de o pia veneratiune catra artea cea mare a naturei si prein acésta catra creatoriulu ei.

L I S T A

дързиторлорѣ ла кзлепчизнеа пентрѣ мѣсезлѣ
ѳісикѣ - математикѣ - патрале дела цимнасіелѣ
Блажжлѣ, ші баніі дързіді.

Преа Свѣдѣа Са Домнѣлѣ Епископѣ алѣ Бѣковинѣй
Евгеніе 52 фр. 50 кр. Феофілѣ Бендела архі-
мандрітѣ 10 фр. Николае Хакманѣ протопопѣ, кате-
хетѣ шітеол. проф. 10 фр. 50 кр. Іоанѣ Каличкѣ
теол. проф. 2 фр. 10 кр. Досітеіс Тішковиціѣ іерѣ-
менѣ ла Мѣлѣсіреа Драгомірѣ 5 фр. 25 кр. Іоанѣ
Дімітровічѣс протопресвітерѣ ші асесорѣ консісто-
ріалѣ 2 фр. 10 кр. Васіліе Попескѣл, капеланѣ ла
реціментѣлѣ марелѣ дѣче Baden Nr. 50. 5 фр. 25 кр.
Баронѣл Іоанѣ де Крістеа, пропріетаріс де Косчіна
21 фр. Георгіе де Флондѣрѣ пропріет. 5 фр. 25 кр.
Георгіе Поповіч, пропріетаріс 2 фр. 10 кр. Констан-
дін Поповіч, пресотѣ ші проф. ла Інст. асер. ші
дрепт. кан. 2 фр. 10 кр. Васіліс Мітрофановіч проф.
ла теол. пасторалѣ 2 фр. 10 кр. Іоанѣ Мітрофановіч
парокѣ 2 фр. 10 кр. Николаѣ Свіера 2 фр. 10 кр.
Георгіе Поп, лезтенант ін ч. р. реціментѣ де інфан-
теріе Мареле Дѣче де Baden Nr. 50 10 фр. 50 кр.
Ісідорѣ Прокоповічѣс 2 фр. 10 кр. Ароне Пѣм-
нѣлѣ 5 фр. 25 кр. Александрѣ Плеска, теологѣ ан I.
1 фр. Нічѣфорѣ Іліескѣлѣ, іеродеаконѣ, теологѣ ав-
солѣтѣ 10 фр. 66 кр. в. а. Сѣма 153 фр. 96 кр. ва-
лѣтѣ австріакѣ.

S. M.